

Pazarcık ve Elbistan Depremlerinin Etkilediği Bazı Tarihi Yapıların Hasar Tespiti

Dr. Felat Dursun

Dicle Üniversitesi

Doğu Anadolu Fay Zonu'ndaki gibi aktif deprem kuşağının bulunduğu alanlarda bulunan tarihi yapıların korunması için bu yapıların depremden etkilenme biçimlerinin belirlenmesi, nispeten hasar almamış ya da az hasarlı yapıların deprem performanslarının belirlenmesi ve gerekli önlemlerin alınması için önerilerin geliştirilmesi kaçınılmazdır. 6 Şubat 2023 tarihinde resmi kayıtlara göre $M_w = 7.7$ (Pazarcık, Kahramanmaraş) ve $M_w = 7.6$ (Elbistan, Kahramanmaraş) büyüklüğünde gerçekleşen deprem serisi gerek Türkiye gerekse Dünya tarihinde literatüre girecek şiddette yıkıma ve hasara yol açmıştır. Deprem sonrası açığa çıkan enerji, etkilenen alan, nüfus, can kaybı ve yaralılar açısından sayılı afetler arasında yer alan bu afet, beraberinde kültür varlıklarımızı da etkilemiştir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından yapılan basın duyurusuna göre (Habertürk, 2023) aralarında UNESCO Dünya Miras Listesi'nde yer alan alanların da bulunduğu bazı tarihi yapılarda hasarlar ve yıkımlar gerçekleşmiştir. Etkilenen alanlardan bir kısmının Dünya Miras Listesi'nde yer almasından dolayı, konu ile ilgili UNESCO açıklama yaparak destek çağrısını belirtmiştir (UNESCO,2023). Bakanlığın açıklamasından ve basına yansıyan görüntülerden hareketle özellikle Gaziantep, Malatya ve Hatay'daki tarihi yapılarda ciddi düzeyde hasarlar gözlenirken, Diyarbakır, Adıyaman ve Şanlıurfa illerindeki kültür varlıklarında sınırlı düzeyde de olsa hasarların olduğu anlaşılmaktadır. Şekil 1'de Gaziantep, Malatya ve Hatay illerinde yıkıma uğramış bazı tarihi yapılara ait basına yansıyan görseller verilmiştir. Özellikle Gaziantep, Malatya ve Hatay'da gözlenen hasarların ağır düzeyde olduğu gözlenmektedir. Bununla birlikte, Diyarbakır, Şanlıurfa ve Adıyaman'da yer alan nispeten daha az hasar almış yapılarda yerinde inceleme yapılarak, hasarın detaylı biçimde incelenmesi ve yapının statüğünde, bütünlüğünde ve değerlerinde ne tür kayıpların meydana geldiğinin tespit edilmesinin büyük önem taşıdığı değerlendirilmektedir.

Resmî Gazete'nin 18 Mart 2018 tarihli ve 30364 Sayılı Mükerrer sayısında yayımlanan, "Türkiye Bina Deprem Yönetmeliği"nde "Tarihi ve kültürel değeri olan tescilli yapıların ve anıtların, deprem etkisi altında değerlendirilmesi ve güçlendirilmesi bu yönetmeliğin kapsamı dışındadır" denilmektedir. Deprem riskine karşı tarihi yapıların korunmasına ilişkin bir yönetmelik bulunmamaktadır. Bu durum, tarihi yapıların ve alanların korunması, hasarlarının tespit edilmesi ve restorasyonu hakkında uluslararası bir çerçeve belirleyen ve Mayıs 1964'te kabul edilen bir anlaşma olan Venedik Tüzüğü'nün (ICOMOS, 1964) izlenmesini zorunlu hale getirmektedir.

Depremden etkilenen bütün tarihi yapı ve miras alanlarının detaylı olarak incelenmesi elzemdir. Önerilen bu çalışma kapsamında, kültürel varlıkların içinde bulundukları durumun hassasiyeti ve aciliyeti göz önünde bulundurularak, Gaziantep, Malatya ve Hatay illerinde büyük hasar gören bir grup yapının seçilerek yerinde incelenmesi, hasarın etkisinin, boyutunun belirlenmesi, alanında uzman disiplinler arası bir proje ekibiyle birlikte bu incelemelerin daha detaylı biçimde yapılarak deprem bölgesindeki diğer tarihi yapıların da mevcut durumunun ortaya konulması ve paydaşlara bu alanların mevcut durumlarının raporlanarak sonraki çalışmalara altlık oluşturulması amaçlanmaktadır. Bununla birlikte, belirtilen üç şehirde yer alan ve fay hatlarına yakın olan ancak görece az hasar alan tarihi yapılardan da örnekler seçilerek, tarihi yapıların yıkılma davranışına ek olarak bu yapıların ayakta kalma nedenlerine yönelik (özgün yapım tekniği ve malzeme kullanımı gibi) gözlemlerin ve ölçümlerin yapılması da çalışma kapsamında amaçlanmıştır. Bu sayede, tarihi yapıların ilk inşaat aşamalarında deprem ve benzeri yüklere karşı geliştirilen özgün detaylarda (temel sistemleri,

ahşap hatıl ve piştuvan çözümleri gibi) karşılaşılan farklılaşmalar ve bunların yapıların strüktürel davranışına etkileri de tespit edilebilecektir.